

ДЕПОЗИТЪТ НА ПЕЧАТНИ И ДРУГИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ – ПРОМЕНИ В ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО И ПРАКТИКАТА

Н.с. Христо Вълчев

С приемането на първия у нас самостоятелен нормативен акт за депозита – „Закон за депозиране печатни издания в народните библиотеки“ (31.I.1897 г.) България става деветата европейска страна с такова законодателство (7, с. 10). Това събитие неслучайно е факт сравнително скоро след Освобождението ни от пет века турско иго, неуспяло въпреки разрушенията, асимилацията и над 8-те милиона избити „гяури“ да унищожи българския дух, писменост и култура. Духовният подем през Възраждането се ускорява и засилва в условията на свободна България, расте желанието да преодолеем изостаналостта във всички области на живота, като сверим часовника си с развитите европейски страни. Затова наред с откриването на много училища и библиотеки, на издателства с бързо увеличаваща се книжовна продукция, се налага идеята за необходимостта от запазването ѝ чрез депозиране в народните библиотеки, осигуряването на достъп до нея и регистрирането ѝ в национална библиография. (И досега това са трите най-важни цели на депозита!) Развитието на тази идея започва още през 1879 – 1880 г., а през 1881 и 1883 г. с текстове в законите за печата депозирането временно е уредено нормативно съответно в НБ в Пловдив и София. През 1889 и 1893 г. са изготвени самостоятелни законопроекта за депозита, но бюрократичните бариери не им дават път. (За предисторията на първия ни закон в тази област – Вж 4, с. 1–4). Нужна е била личността на Константин Величков, за

да се увенчае с успех започнатото дело. Като министър на народното просвещение, той внася за обсъждане в НС през декември 1896 г. третия по ред законопроект за депозита. НС го приема без проблеми, с пълното съзнание за важността на такъв закон за съдбата на българската книжнина и запазването ѝ като основна част от нашето културно наследство. Впоследствие, със законите от 1920 и 1945 г. и измененията и допълненията към тях от 1925, 1942 и 1951 г., се обогатява и усъвършенства нормативната база за депозита, броят на задължителните екземпляри от печатните произведения се променя последователно от 4 на 10, 6, 7, 20, 15, респ. се увеличава броят на депозитните библиотеки и т.н. Указ № 1367 (на Държавния съвет) от 1976 г. заедно с Правилника за прилагането му е най-изчерпателният акт в тази област и в много отношения – най-сполучливият (особено за периода до 1989 г.). В него освен тристепенното депозиране според тиража на 3, 6, или 20 екз., са разширени целите, обектите и субектите на депозита, прецизирани са отговорностите, дейността по контрола и мн. др. (Сред включените нови обекти са също филми, пощенски марки, ордени и т.н., които се депозират в съответните учреждения и не ни интересуват в тази статия.) След 1989 г. и най-вече към средата и през втората половина на 90-те години проблемите по изпълнението на Указ 1367 нарастваха лавинообразно с увеличаването на нововъзникващите частни печатници и издателства и приватизирането на

държавните. В резултат на неадекватната при новите условия нормативна база, на неефективността на контрола и поради ред други фактори, количеството на недепозирани издания растеше прогресивно с всяка следваща година. Проблемите бяха подробно изложени в статии (Вж 3, 5, 6, 9 и 10), в докладни до ръководството на НБКМ и в МК, както и в концепция, изпратена в МК, като общият извод беше за необходимостта от нов Закон за депозита (осъзната впрочем още през 1992 г. и намерила израз в изработен тогава неосъществен проект). Едва през 1998 г., по инициатива на УС на СБИР (Съюз на библиотечните и информационните работници), работна група от трима души, в която бяха включен и аз, бе натоварена със задачата да изготви законопроект за депозита. Поради появилите се принципни различия между нас, споделени и от по-тесен кръг библиотечни специалисти, в крайна сметка по предложение на УС бяха изработени два законопроекта.

След разширено обсъждане на национален семинар бе взето решение проектите да се обединят с оглед на преобладаващите мнения и препоръки, но това не се случи. Макар и в различни аспекти и степен, двата проекта бяха съобразени както с българските традиции, така и с европейските законодателства за депозита на близо 20 страни (в края на 1997 г. изпратихме подробна анкета на около 30 НБ в Европа). Проектите бяха предоставени чрез различни библиотечни организации на тогавашния председател на Комисията по култура в НС г-н Стоян Райчевски. Той обеща да съдейства за разширяване на работната група с цел обединяване на проектите, но това не бе извършено. След близо двегодишното им отлежаване, през април 2000 г. в пленарната зала се появи на първо четене законопроект-хибрид. Той съчетаваше двата варианта по-скоро механично, с немаловажни пропуски, неподходящи текстове и объркана структура. Така или иначе, след ред обсъждания и включване на нови текстове и промени, на 15.XII.2000 г. Законът бе приет и влезе в сила от 1.I.2001 г. По този начин се създадоха предпоставки за нормализиране на дейността по депозитирането – преди всичко защото в сравнение с Указ № 1367 новият закон отговаря много по-адекватно на актуалните условия в страната. Освен това, по съдържанието си той е близък до съвременното „средностатистическо“ европейско законодателство – казано доста условно, понеже няма никакъв общ модел (спецификата на

материята, традициите и комплекс от други фактори обуславят някои съществени разлики в законите за депозита на повечето европейски страни). Тук имам предвид по-скоро такива общи черти като включването сред обектите на депозитиране на съвременните носители на информация, обединени в Закона с термина „произведения, тиражирани върху електронен носител“. Обща черта са най-често и целите на законите, наличието на санкции за неизпълнението им (макар и различни) и др. Общ елемент е също намаляването в новите закони на бившите социалистически страни на максималния брой на депозитните екземпляри – при нас от 20 на 12 екз. (когато тиражът е над 300 бр.). Иначе немало от текстовете са близки само в законите на отделни страни (за това кой депозира, централизиран или не е процесът, колко са екземплярите и т.н.), а други текстове са строго индивидуални и понякога са без аналог. Например тристепенното разграничаване на депозита според тиража, възприето в новия закон от Указ 1367, е наша традиция и считам това разделение за нормално: 3 екз. при тир. до 100 бр., 6 екз. при тир. от 101 до 300 бр. и 12 екз. (вместо предишните 20) при тираж над 300 бр. Между другото, поради механичното съчетаване на предложенията, в пленарната зала на второ четене на закона в текста на Комисията по култура бе записано: 3 екз. при тир. до 100 бр. и 12 екз. при тир. над 100; едва след моя аргументирана бележка, внесена чрез депутатката Ева Жечева, беше прието по-справедливото разделение на три степени. Пак по недоразумение, НБКМ без малко щеше да бъде лишена от депозит на звукозаписи, при положение че ги получава още от 1965 г. Що се отнася до произведенията на електронен носител или т.нар. електронни документи (електронни книги на дискети, различни видове дискове, вкл. мултимедийни продукти), разнообразието и спецификата им, както и въпросите на депозитирането и тяхното използване, изискват отделно разглеждане и затова не са обект на внимание тук. Акцентът по-нататък ще бъде върху двете според мен най-важни промени в новия закон – броят на екземплярите и смяната на системата за депозитиране.

Броят на депозитните екземпляри на книгите и периодичните издания с основание беше сред най-дискутираните въпроси особено през втората половина на 90-те години. Непомерно високият при новите условия брой от 20 екз. и изискването за 2 екз. от всяка допечатка (което отпадна при новия закон)

станаха конфликтна точка на интересите на автори, издатели и печатници, от една страна, и на НБКМ като изпълнител на Указ 1367, от друга. По-горе цитирах няколко от статиите в приложения списък, посочих за докладните и концепцията – всички те засягаха този проблем. Въпросът беше с колко екземпляра да бъде намален максималният брой. Изразеното от мен становище, което и днес считам за правилно, е че намаляването трябва да е умерено, а не радикално и броят на екземплярите не може да бъде избран произволно, а да се съобрази с цял комплекс от фактори. Тези от тях, за които вече съм писал, тук само ще маркирам. Причините за избраните в закона 12 екз. като максимален брой при тираж над 300 са следните.

1. Традициите. Неслучайно се спрях отчасти на над 100-годишната история на нашето законодателство за депозита, която е почти неизвестна на обществото ни, вкл. на издателската гилдия. НБ в София и Пловдив получават депозит от 1897 г., НБ във В. Търново от 1920 г., НБ-Шумен – от 1922 г., УБ – от 1925 г. Показателно е, че до МНП от директорите на НБ в София е имало предложения депозитни да станат също: през 1922 г. – библиотеката във Видин (8, с. 272), а през 1927 г. – библиотеките в Бургас и Горна Джумая (8, с. 309). Т.е., **идеята за разширяване на кръга от депозитни библиотеки у нас датира още от 20-те години на ХХ век.** НБ във Варна и Бургас са с депозит от 1945 г., ЦБ на БАН – от 1947 г., РБ в Благоевград – от 1951 г., Столичната библиотека и РБ в Русе – от 1976 г. Освен повече или по-малко дългия период на получаване на депозит, всички тези библиотеки са в градовете с университети и други ВУЗ, като РБ (някои от тях наричани още народни) са общодостъпни и обслужват всички категории читатели, а УБ към СУи ЦБ на БАН чрез филиалната си мрежа са на разположение на научните кадри и студентите. В Правилника към Закона библиотеките са подредени в зависимост от броя на екземплярите по депозит, като според тематиката някои издания се насочват по предназначение към подходящите специализирани библиотеки и така стигат точния си адресат (2, с. 3-4). Освен това, чрез системата на МЗ (междубиблиотечното заемане) сегашните депозитни библиотеки осигуряват **относително равномерен и равнопоставен достъп на потребителите от своите и съседните региони на страната до българската книжовна продукция, което е важно условие за**

изпълнението на Програмата на ИФЛА и ЮНЕСКО за универсалната достъпност на публикациите.

2. Финансирането. Колапсът в субсидирането на библиотеките ни при „прехода“ е отразен в немалко публикации. Закупуването на българската книжнина през периода е намаляло с десетки проценти, а в някои от депозитните библиотеки – дори в пъти спрямо депозитните издания. Според изследване от 2000 г. разходите за библиотеките в страните от ЕС са средно 35 евро на жител (в Дания 86 евро!), в страните-кандидатки са към 5,6 до 10,9 евро, но у нас – 0,9 евро (12).

3. Книгоразпространението. Липсата на система в тази област все още е факт и не може да замени депозита за въпросните библиотеки, особено на фона на неритмичното и оскъдно финансиране. Освен това всички издания с нетърговски характер се набавят почти единствено чрез депозит (рядко и от дарения).

4. Библиографската база. Източниците за подбор на издания напоследък се увеличиха (вкл. в Интернет). Те обаче нямат информационната стойност на национални издания от рода на „букс ин принт“. Финансовият въпрос също остава открит.

5. Автоматизацията на библиотеките все още е недостатъчна, на различни нива и степен на съвместимост, да не говорим за автоматизирана мрежа на национално равнище.

6. Покупателната способност. Постоянното намаляване у населението ни в периода и същевременно драстичното поскъпване на книжовната продукция принуждават все повече хора да ползват библиотеките. Затова, предвид и на изброените дотук фактори, радикалното съкращаване на депозитните екземпляри (респ. библиотеки) ще доведе до големи диспропорции между увеличения читателски поток и рязко намалените възможности на библиотеките.

7. Сравнението с другите страни в Европа. Освен с българските условия и традиции, изложени в мотивите дотук, броят на депозитните екземпляри в новия Закон е съобразен и с чуждестранния европейски опит. За съжаление, в обществото ни през последните 10-на години се носят слухове и се правят изказвания, които към непознаването на собствената ни история добавят невярна информация за депозита в чужбина. Например още през 1996 г., в бр. 2/3 на сп. „Библиотека“, с. 25, тогавашният председател на АБК г-н Игор Чипев пише: „В цял свят депозитните

библиотеки са само националните и задължителните бройки се движат от 2 до 4 екземпляра максимум.“ В това твърдение има две неистини. Първо, в почти всички страни (и не само в Европа) освен националните библиотеки депозит получават от десетилетия и други библиотеки и институции. Второ, от 19 европейски страни със законодателство за депозита **количеството на задължителните безплатни бройки на национално равнище (без да се смята регионалният депозит в случая с Полша) варира от 2 до 17 екземпляра за книгите и от 2 до 25 екземпляра за периодичните издания.** Това личи от Приложение № 1 „Списък ...“. Той дава макар и частична представа за разнообразието, свързано с различни традиции, развитие и условия в отделни европейски страни, немалко от които са с вековен опит в областта на депозита. При съпоставяне на данните можем да установим, че в 10 от страните (Беларус, Естония, Ирландия, Латвия, Молдова, Норвегия, Португалия, Словакия, Словения и Финландия) съотношението депозитни екземпляри/население (а най-често и територия, макар и като по-маловажен елемент), сравнено със съотношението на тези фактори у нас, показва следното: дори максималното количество от 12 екз. депозит (което е за издания с тираж над 300 бр.) **не надвишава средното равнище, а в няколко случая е и под него. Освен това, всички от 10-те страни са малко или много по-добре от нас по отношение на финансирането, автоматизацията и другите показатели, които по-рано разгледах.** Не е в наша полза съпоставката само с Унгария и Чехия. С тях също бихме могли да се сравняваме. Но освен че като 10-те и те са далеч пред нас по въпросните показатели, имат и друго предимство: в Унгария отпадналите от предишния закон библиотеки с общо 10 деп. екз. са компенсирани с платен депозит, финансиран от държавата, а в Чехия от 2003 г. 17 библиотеки също получават платен депозит от книги. С останалите страни в Списъка, въпреки различията между тях, няма смисъл да се сравняваме. Великобритания, Германия, Дания, Франция и Швеция са **сред най-богатите държави в света, при това със стари традиции и много големи успехи в книжовното и библиотечното дело и на тях повече безплатни екземпляри по депозит не са необходими** поради следните четири фактора:

– солидно финансиране и инвестиции в библиотеките (особено фрапиращ е случаят с Дания, в

която според цитираното вече изследване от 2000 г. изразходваните финансови средства от библиотеките за жител са средно 86 евро, а за България – 0,9 евро);

– изключително богата библиографска база за подбор на литература;

– безупречна книготърговска мрежа;

– висока степен на автоматизация на библиотеките и на интегрирането им в информационни online системи от всички видове и на всички равнища.

Тоест, всички условия, които днес липсват у нас. Специално Франция, Германия и Великобритания не биха и могли да съхраняват повече депозитни екземпляри поради огромния обем на годишната си книжовна продукция от десетки хиляди заглавия. Безсмислено е също да се сравняваме с Русия поради нейните мащаби и особености (вкл. наличието на голям брой платени деп. екз.), както и с Полша (най-вече заради населението ѝ – 39 милиона). С относително високия си брой деп. екз. (17 + 8 за част от заглавията) Полша пък не издържа сравнението с посочените по-горе големи западни държави, но тя няма техните перфектни условия за развитие. Изобщо освен основата за съпоставка деп. екз./население (и отчасти – територия), не по-малко важен е и **комплексът** от показатели, на които се спрех (традиции, финансиране и т.н.). Неслучайно наред с факта, че има известна зависимост между броя на деп. екз. и общото развитие на страната (често по-слабо развитите страни получават повече екземпляри безплатен депозит), същевременно неведнъж традициите и други специфични причини обуславят различен брой екземпляри в страни с близки и/или съпоставими характеристики по отношение на финансов статус и политика, книжовно и библиотечно дело, общокултурно равнище и т.н. (напр. Франция и Германия, Латвия и Естония, Чехия и Словакия и др.). Затова прибързаното и опростенческо третиране на въпроса за броя на деп. екз. по принцип и в частност у нас би било погрешно. Уместно за случая е да се припомни един често цитиран в документи и публикации текст – на чл. 128 от Договора на Европейския съюз, подписан в Маастрихт: **„Общността (на страните от ЕС – б.м.) допринася за развитието на културата в държавите-членки, като зачита техните национални и регионални различия и изтъква общото културно наследство“.**

Като говорим за развитие на културата, към приведените дотук аргументи може да се добави още

един факт. Не е вярна тезата, че увеличение на деп. екз. след II св. война е имало само в социалистическите страни. Ето няколко примера за този процес в други страни:

- Ирландия – 6 деп. екз. + 4 при поискване до 1938 г.
– 8 деп. екз. + 5 при поискване днес;
- Норвегия – 1 деп. екз. до 1938 г.
– 7 деп. екз. днес;
- Финландия – 3 деп. екз. до 1938 г.
– 6 деп. екз. днес;
- Франция – 2 деп. екз. до 1938 г.
– 7 деп. екз. (12 за детско-юношеска л-ра) днес;
- Швеция – 4 деп. екз. до 1938 г.
– 7 деп. екз. днес.

(За данните до 1938 г. Вж 11, р. 38-45).

Увеличаването на деп. екз. в тези и други страни е свързано с развитието след II световна война на всички области на културата, вкл. на библиотечното дело, нарастването на книгоиздаването и на читателските нужди и интереси. Затова и в България, в която до 1945 г. през различните периоди деп. екз. са били съответно 4, после 10, 6 и накрая 7, дори при друг исторически път след войната посочените токущо явления най-вероятно щяха да наложат известно увеличение (макар и не до 20 екз. при Указ 1367) на бройките за депозит, особено като се има предвид и споменатата по-рано тенденция за нарастването им още през 20-те години на XX век. Тоест, наред с всички досега изтъкнати причини и сравнения, последният аргумент също показва, че определянето в новия ни закон на 3, 6 или 12 деп. екз. (само за издания с тираж над 300 бр.) има своите основания. Впрочем, в подкрепа на този аргумент, освен примерите с цитираните 5 страни може да послужат и данните за бивши социалистически страни, които до II св. война и днес не са такива и също имат нови закони за депозита:

- Полша – 2, 3 или 4 деп. екз. за различни изд.
+ 6 при поискване до 1938 г.
– 17 деп. екз. пълен + 8 екз. частичен депозит днес;
- Унгария – 2 деп. екз. + 1 или 2 при поискване до 1938 г.
– 6 деп. екз. (отделно 10 екз. платен депозит) днес;
- Чехословакия – 5 деп. екз. книги и 6 екз. за списанията – до 1938 г.

- Днес: – Чехия – 5 деп. екз. книги (отделно
17 екз. платен депозит)
– 6 деп. екз. пер. издания;
- Словакия – 14 деп. екз. книги
– 25 деп. екз. пер. издания.

Въпросът за броя на деп. екз. е сложен, комплексен и досега не е разглеждан задълбочено у нас, затова му отделих по-специално внимание. Освен че най-главната функция на депозита е да бъде незаменим елемент от съхраняването на културното наследство на нацията (а и на част от световното културно наследство), той допринася и за развитието ѝ – като основна съставна част от библиотечната система, в която чрез системата на МЗ се мултиплицира неговия ефект. (Неслучайно напр. в новия законодателен акт на Великобритания от 2003 г. се използва понятието „система на законния депозит“.) Важността му изисква обаче и специфични преки и косвени облекчения за депозитите. На тези облекчения, както и на системата за депозиране и някои моменти от практиката по изпълнението на новия ни закон ще се спра в продължението на статията – в следващия брой на списание „Издател“.

Приложение № 1

Списък

на нови данни за безплатния задължителен депозит в библиотеките на европейските страни, от които получихме последните им закони в тази област и/или отговори на анкета, изпратена от нас в края на 1997 г.

(Данните са сверени и актуализирани по информацията от Интернет през месец 05.2005 г.).

1. Беларус – (последен закон от 1996 г.) – 16 екземпляра книги и 23 екз. периодични издания; отделно някои библиотеки получават ПЛАТЕН ДЕПОЗИТ (не е посочено кои и колко библиотеки). Население 9 899 000 ж., площ 207 600 кв. км.

2. Великобритания – (последен зак. акт от 2003 г.) – 6 екз. книги и 6 екз. пер. издания. 0% ДДС за КН. ПРОДУКЦИЯ. Население 59,8 млн. ж., площ 243 000 кв. км.

3. Германия – (последен зак. акт от 1990 г.) – 2 екз. книги и 2 екз. пер. издания на федерално ниво + по 1 екз. (или повече? – липсват точни данни) във всяка от 16-те провинции, които имат отделно законодателство за депозита. Население 83 млн. ж., площ 357 000 кв. км.

4. Дания – (последен зак. акт от 1997 г., предстои допълнение в сила от 1 юли 2005 г.) – 2 екз. книги и 2 екз. пер. издания. Население 5 384 млн. ж., площ 43 096 кв. км.

5. Естония – (последен закон от 1997 г.) – 8 екз. книги и 8 екз. пер. издания. Население 1 367 млн. ж., площ 45 226 кв. км.

6. Ирландия – (последен зак. акт от 1999 г.) – по 8 екз. за книги и за пер. изд. + по 5 екз. при поискване. Население 3 917 203 ж., площ 70 282 кв. км.

7. Латвия – (последен закон от 1997 г.) – 14 екз. книги и 9 екз. пер. издания. БЕЗПЛАТНИ ПОЩЕНСКИ УСЛУГИ ЗА ДЕПОЗИТНИТЕ ПРАТКИ. Население 2 331 480 ж., площ 64 100 кв. км.

8. Молдова – (последен закон от 1997 г.) – 8 екз. книги и 8 екз. пер. издания. Има и ПЛАТЕН ДЕПОЗИТ (не е посочено за колко библиотеки). Население 4 489 657 ж., площ 33 700 кв. км).

9. Норвегия – (последен закон от 1989 г.) – 7 екз. книги и 7 екз. пер. издания. БЕЗПЛАТНИ ПОЩЕНСКИ УСЛУГИ ЗА ДЕПОЗИТНИТЕ ПРАТКИ. Население 4 524 066 ж., площ 323 877 кв. км без втр. терит. води.

10. Полша – (последен закон от 1996 г.) – по 17 екз. за книги и за пер. издания + по 8 екз. частичен депозит. Население 39 млн. ж., площ 312 683 кв. км.

11. Португалия – (последен закон от 1982 г., промяна от 2003 г.) – 11 екз. книги и 11 екз. пер. издания. 5% ДДС ЗА КН. ПРОДУКЦИЯ. Население 10,2 млн. ж., площ 92 391 кв. км.

12. Русия – (последен закон от 1994 г.) – 16 екз. книги и 16 екз. пер. издания. Отделно много други библиотеки (не е посочена точна цифра) получават ПЛАТЕН ДЕПОЗИТ. Население 145 млн. ж., площ 17 млн. кв. км.

13. Словакия – (последен закон от 1997 г.) – 14 екз. книги и 25 екз. пер. издания. 6% ДДС ЗА КН. ПРОДУКЦИЯ. Население 5 379 455 ж., площ 48 845 кв. км.

14. Словения – (в уеб сайта на НБ не е посочена годината на последния закон) – 16 екз. книги и 16 екз. пер. издания. Население 2 млн. ж., площ 20 273 кв. км.

15. Унгария – (не е посочена год. на последния закон) – 6 екз. книги и 6 екз. пер. издания. Отделно 10 б-ки получават ПЛАТЕН ДЕПОЗИТ. Население 10,1 млн. ж., площ 93 030 кв. км.

16. Финландия – (последен закон от 1980 г.) – 6 екз. книги и 6 екз. пер. издания. Население 5,2 млн. ж., площ 304 593 кв. км. без втр. терит. води.

17. Франция – (първи в света зак. акт за депозита – 1537 г., последен закон от 1992 г.) – 7 екз. книги и 7 екз. пер. издания, по 5 екз. допълнително за детско-юношеска литература. БЕЗПЛАТНИ ПОЩЕНСКИ УСЛУГИ ЗА ДЕПОЗИТНИТЕ ПРАТКИ. 5,5% ДДС за КН. ПРОДУКЦИЯ. Население 59,3 млн. ж., площ 551 670 кв. км.

18. Чехия – (за книги – последен закон от 1995 г. с промяна от 2003 г.; за пер. издания – последен закон от 2000 г. с промяна от 2002 г.) – 5 екз. кн. и 6 екз. пер. издания. Отделно 17 библиотеки получават ПЛАТЕН ДЕПОЗИТ от книги. Население 10,23 млн. ж., площ 78 864 кв. км.

19. Швеция – (последен закон от 1995 г. с доп. от 1999 г.) – 7 екз. книги и 7 екз. пер. издания. Население 8,9 млн. ж., площ 449 964 кв. км.

Забележка: Данните за население и територия на страните са от американския годишник „Countries of the World – 2005“

ЛИТЕРАТУРА

1. Закон за задължителното депозиране на екземпляри от печатни и други произведения. // Д ъ р ж. вестник, 2000, № 108, 17–20.

2. Правилник за прилагане на Закона за задължителното депозиране на екземпляри от печатни и други произведения. // Д ъ р ж. вестник, 2002, № 26, 2–5.

3. Вълчев, Хр. Актуални проблеми на задължителния депозит и формирането на библиотечната информационна политика в България. // Информационна политика в България – формиране и развитие в съвременните условия. Доклади... С., СБИР, 1998, 92–95.

4. Вълчев, Хр. Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – главен фактор в 100-годишната история на депозита на българската книжнина. (Доклад на Научна сесия за 120-год. на НБКМ). Ръкопис 18 с. Предстои публикуване в сп. „Библиотека“.

5. Вълчев, Хр. Новото законодателство за депозита – баланс между традиции, необходими промени, възможности и интереси. // Б и б л и о т е к а, 1998, № 3/4, 11–19.

6. Вълчев, Хр. Процес, който трябва да бъде овладян. // Б и б л и о т е к а, 1996, № 2/3, 25–36.

7. Зотова, Кремена. 90 години книга за българската книга. // 90 години законодателство за задължителния депозит и текущата национална библиография. Сборник. С., НБКМ, 1988, 10–31.

8. Йорданов, Велико. История на Народната библиотека в София. По случай 50-годишнината ѝ. 1879 – 1929. С., Държ. печ., 1930. 360 с.

9. Тотоманова, А. Задължителният депозит – законодателство и изпълнение. // П о л и г р а ф и я, 1995, № 2, 4–7.

10. Тотоманова, А. Проблеми на законодателството за задължителния депозит. // Б и б л и о т е к а, 1993, № 6, 8–13.

11. Le depot legal. Son organisation et son fonctionnement dans les divers pays. Paris, Inst. internat. de coop. intellectuelle, 1938, p. 38–45.

12. Vitiello, Giuseppe. Politique et legislation des bibliothèques. Perspectives européennes. // B u l l e t i n des Bibliothèques de France, 2000, № 5, 19.

